

Til
Sametinget
Trøndelag fylkeskommune
Åfjord kommune

Kommentarer i forbindelse med befaringsrapport Almenningsværet/ Ansteinsundet, Åfjord kommune 2020.

Da det var undertegnede som i sin tid rapporterte inn disse fornminnene, tillater jeg meg å kommentere rapporten.

BAKGRUNN: På en tur til Ansteinsundet og Været i 1963 hadde jeg en samtale med Petter Hopstad, i dagligtale nevnt som Petter Været. Han snakket om støene og tuftene i Leirbogen og Ekkerhovdin. Han mente at tuftene kunne være etter sjøfinner, som han uttrykte det. Hans begrunnelse var at tuftene hadde en gammelignende form. Jeg oppfattet Petter som om det var hans personlige antagelser, uten at han hadde noen kunnskap fra tradisjonelle beretninger eller i form av funn av spesifikke samiske gjenstander. Etter ei tid sendte jeg inn en rapport med bilder til Vitenskapsmuseet. Da jeg etter flere år ikke fikk noen respons, sendte jeg en rapport til det samiske senteret i Snåsa. Jeg nevnte Petter Værets uttalelser, men betvilte hans påstander da jeg anså det som hans private antagelser. I dette tidsrommet drev Arvid Jåma registrering av samiske fortidsminner. Således ble arkeolog Kalle Sognes engasjert. Jeg skulle være med utover til Ansteinsundet, men ble forhindret, men er godt kjent med lokalitetene og undersøkelsene.

SAMER NEVNT I RAPPORTEN:

FINN-PETTER het Petter Olaus Johnsen og er født i Åfjord 1856, foreldre Maria Jensdatter Morkestrand (1816) og John Pedersen Monsfjell. Sistnevnte var same. Etter hvert oppholdt Petter seg i Stoksund, Vik i Roan og Hepsøya. Han ble gift med enke Kristine Kristoffersdatter, f. 1839 i Kristiansund, fosterdatter i Allmenningen, Roan. De hadde et lite gårdsbruk i Hepsøya, men like etter 1900 flyttet de til Allmenningen der de bodde i nærheten av kaia. De bodde der ca 10 år før de flyttet til Trondheim. Petter hadde en bror som drev butikk ei tid på Børrøya, Roan.

FINN-ANNA (FINN-ANE) må være ho som bodde på Stokknesset, Stokkøya etter at hun kom til Norge etter å ha bodd i Chicago. Hun var født på Rømo, Innherred i 1853. Faren Henrik var same og drev med rein ei tid inne på Fosen-fjella. Han døde på Stokkøya hos dattera. I 1926 fikk hun slag, kom til slektninger i Osen, samene Anton Jonassen. Ane Rømo døde der i 1927.

I samtale med en eldre person på Storfosna i Ørland nevnte han ei som også ble kalt Finn-Ane. Hun het Ane Lindgren og reiste med kram, også holdt for å «kunne mer enn anna folk». Noen ganger var faren med, han het Anders. Ingen av disse hadde annen tilknytning til Almenningsværet enn sporadiske besøk.

FINN-PETTER-STEINEN har sitt navn etter at Finn-Petter skal ha rodd seg på den. I rapporten antas det at den kunne ha vært en samisk offerstein. Hvis det skulle vise seg at de tusen år+ gamle tuftene og støene skulle være etter samisk bosetning, stod havet to meter høyere enn i dag, og da ble det vel litt problem med ofringa. Det er heller ikke noe i skriftlige kilder eller tradisjon som tyder på samisk

bosetning på øyene de siste hundreårene. Derfor er det vel meget tvilsomt om steinen kan komme under automatisk fredning.

Slike tufter og støer finnes det mange steder ved kysten, om ikke i så stor mengde som i Allmenningsværet, noe som tyder på at de ikke er av samisk opprinnelse. Det er heller ikke funnet spor etter spesifikke samiske gjenstander, navn eller tradisjoner. Arkeolog Kalle Sognes skriver om bosetning på kysten i «Fosens Historie» s. 174 ff: «Allerede mot slutten av eldre jernalder begynte man å bygge egne små hus på de ytterste øyene der man kunne bo under sesongfiskerier. Det skjedde også på Fosenkysten». Sognes er den arkeologen som undersøkte tuftene og støene i Allmenningsværet fra 1987 og utover, og det er dette som er noe av grunnlagsmaterialet for hans vurderinger.

ANDRE OMRÅDER:

Det forbauser meg at ikke Allmenningen og Vedøya er med i undersøkelsene. Der er det mye som tyder på at det der er uregistrerte fortidsminner som kan være utsatt eller blitt skadet.

SAMISKE KULTURMINNER?

Rapporten lister opp 20 arkeologiske lokaliteter med til sammen 109 enkeltkulturminner. Sitat: «Av disse er 15 å regne som automatisk freda etter kulturminneloven. Ett av dem er utvilsomt samisk, mens mange av de øvrige også potensielt kan være samiske, men det kan ikke bekreftes uten omfattende undersøkelser. Av den grunn bør man betrakte alle de registrerte kulturminnene som potensielt samiske».

KOMMENTAR:

Det finnes ingen bevis for at det har vært samisk bosetning i det registrerte området, bortsett fra en person som var halv same som var bosatt på naboøya Allmenningen noen år først på 1900-tallet. Han har etterlatt et minne i form av navnet på en stein. Denne steinen er i rapporten nevnt som autoimatisk freda samisk offerstein, noe som er tvilsomt da den i det aktuelle tidspunktet lå to meter under vann.

Som historiker og den som i sin tid rapporterte disse fortidsminnene, vil jeg komme med følgende uttalelse: Sametingets krever at alle de registrerte kulturminnene i Ansteinsundet /Været skal betraktes som samiske inntil det motsatte er bevist. Det finnes intet som viser samisk tilknytning i det undersøkte området. Sametinget bør derfor ikke få eksklusiv rett til å båndlegge et slikt område med verdifulle kulturminner. Det vil hindre en normal utvikling, og i folks oppfatning vil det også feste seg som samisk område. Fornminnene som det her er tale om bør få bli behandlet og ivaretatt som rester etter tidligere tiders fiskevær, slike som utviklet seg på kysten i tidsrommet fra jernalderen og ut i middelalderen.

19. november 2020

Eivind Bremnes
eivindbremnes@gmail.com

Kopi: Fosen Historielag
Bjørnør Historielag